

NÁZORY ČESKÉ VEŘEJNOSTI NA TĚLESNOU VÝCHOVU V ZÁKLADNÍM ŠKOLSTVÍ

Vladislav MUŽÍK

Abstrakt: Příspěvek seznamuje s názory občanů České republiky na tělesnou výchovu v základním školství. Výsledky byly získány na základě reprezentativního sociologického výzkumu k problematice zdraví a zdravého způsobu života. Výzkum, do něhož se zapojil autor příspěvku v rámci řešení výzkumného záměru Škola a zdraví pro 21. století, byl realizován ve spolupráci s Lékařským informačním centrem a agenturou INRES.

Výzkumu se zúčastnilo 1606 občanů České republiky ve věku nad 15 let. Soubor byl reprezentativní z hlediska věku, pohlaví a regionů České republiky.

Výsledky pomohly identifikovat hlavní důvody spokojenosti a nespokojenosti české populace s tělesnou výchovou na základní škole. Dokumentují, že stěžejními důvody pro spokojenost i nespokojenost jsou obsah výuky a osobnost učitele.

Získané poznatky poskytují řadu konkrétních podnětů pro zkvalitnění práce ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví. Ukazují, na kterou oblast tělesné výchovy a výchovy ke zdraví je třeba zaměřit hlavní pozornost.

Klíčová slova: tělesná výchova, výchova ke zdraví, základní škola, výuka

Úvod

Česká republika v současné době prochází kurikulární reformou, která se aktuálně týká zejména základního školství. O kurikulárních záměrech českého školství je odborná veřejnost dostatečně informována, proto připomeňme jen základní údaje týkající se tělesné výchovy.

Dosud platným vzdělávacím dokumentem, který vymezoval obsah základního vzdělávání v tělesné výchově, byl *Standard základního vzdělávání* (1995). Tento dokument definoval novou vzdělávací oblast *Zdravý životní styl* s tradičním vzdělávacím oborem *tělesná výchova a sport* a zcela novým vzdělávacím oborem *výchova ke zdraví*. Zdůraznila se tak funkce tělesné výchovy při vzdělávání žáků v oblasti podpory zdraví.

Od školního roku 2007/2008 vstoupil v platnost nový *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (2007). Tento dokument obsahuje devět vzdělávacích oblastí, k nimž patří vzdělávací oblast *Člověk a zdraví*. **Tato vzdělávací oblast zahrnuje** vzdělávací obory *výchova ke zdraví, tělesná výchova a zdravotní tělesná výchova*. Pořád i vymezení vzdělávacích oborů ještě více podtrhuje důležitost komplexního

vzdělávání žáků v problematice zdraví a úlohu tělesné výchovy těsně spjaté s výchovou ke zdraví.

Vzdělávací obor *Tělesná výchova* (TV) směřuje na jedné straně k poznání vlastních pohybových možností a zájmů, na druhé straně k poznávání účinků konkrétních pohybových činností na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu. Pohybové vzdělávání postupuje od spontánní pohybové činnosti žáků k činnosti řízené a výběrové, jejímž smyslem je schopnost samostatně ohodnotit úroveň své zdatnosti. Cílem je řadit do denního režimu pohybové činnosti pro uspokojování vlastních pohybových potřeb i zájmů, pro optimální rozvoj zdatnosti a výkonnosti, pro regeneraci sil a kompenzaci různého zatížení, pro podporu zdraví a ochranu života.

Toto pojetí tělesné výchovy klade zvýšené nároky jak na způsoby realizace, tak i na kvalifikaci učitelů. Příprava učitelů tělesné výchovy není orientována na celou vzdělávací oblast Člověk a zdraví, ale praxe vyžaduje, aby právě učitelé tělesné výchovy vzdělávací oblast Člověk a zdraví na školách plně zabezpečili.

Klademe-li na realizaci vzdělávacího oboru nové požadavky, měli bychom vědět, jakým způsobem se obor vyrovnává a vyrovnával s požadavky dosavadními. Tyto poznatky jsme se pokusili získat výzkumným šetřením.

Výzkumný problém

Zkušenosti a výzkumné poznatky z posledních let naznačují (např. PRŮCHA, 2002, 2006), že ve školní praxi existuje nesoulad mezi tzv. *projektovaným kurikulem*, tj. deklarovaným obsahem vzdělávání, a tzv. *realizovaným kurikulem*, tj. realizovaným obsahem vzdělávání. Příčiny tohoto stavu zkoumáme různými metodami jak v tělesné výchově¹, tak i ve výchově ke zdraví (např. MUŽÍK, TRÁVNÍČEK, 2006, MUŽÍK, JANÍK, 2007, MUŽÍKOVÁ, 2007).

Zaměříme-li se na posouzení úrovně realizovaného kurikula v určitém oboru, můžeme mj. využít názory absolventů tohoto oboru a jejich retrospektivní pohled na úroveň školní výuky. Pokusili jsme se proto výzkumně ověřit, jaká stanoviska zaujímá česká populace ke školní tělesné výchově, zda se tyto názory populace mění s věkem nebo pohlavím respondentů a zda se změny v pojetí tělesné výchovy odrážejí v názorech respondentů. Zaměřili jsme se na posouzení úrovně tělesné výchovy během povinné školní docházky i na hodnocení současné úrovně tělesné výchovy na základních školách.

Výzkumný problém a cíl výzkumu lze vyjádřit následujícími otázkami:

- 1) Je česká populace spokojena s úrovní tělesné výchovy, kterou občané absolvovali během své povinné školní docházky?
- 2) Jaké jsou hlavní důvody spokojenosti a nespokojenosti občanů s úrovní tělesné výchovy během jejich povinné školní docházky?
- 3) Jaké hlavní klady a nedostatky spatřuje česká populace v současné úrovni tělesné výchovy?
- 4) Liší se názory mladé generace od názoru starších občanů?

¹ Metodologická východiska i rešerše výzkumů tohoto problému byly publikovány např. ve studiích MUŽÍK, JANÍK (2007), JANÍKOVÁ, JANÍK, MUŽÍK, KUNDERA (2008) aj.

- 5) Projevuje se v názorech občanů koncepční změna vzdělávacího obsahu tělesné výchovy, kladoucí zvýšený důraz na sepětí oborů tělesná výchova a výchova ke zdraví?

Výzkumný soubor

Názory populace ČR byly získány od souboru respondentů o velikosti 1606 jedinců vybraných náhodným výběrem pomocí kvót. Soubor byl *reprezentativním* vzorkem populace ČR ve věku nad 15 let. Reprezentativnost byla odvozena od základního souboru obyvatelstva ČR ve věku 15 let a více.² Lze konstatovat, že níže uvedené *výsledky výzkumu jsou reprezentativní pro populaci ČR nad 15 let z hlediska pohlaví, věku a regionu.*

Z dalších znaků, u kterých sice nebyla reprezentativnost sledována, ale které byly v rámci výzkumu zjišťovány, lze uvést vzdělání, rodinný stav, počet dětí, velikost místa bydliště, povolání, výše čistého měsíčního příjmu rodiny, stanovisko k náboženské víře a způsob bydlení. Tam, kde se ukázala statisticky významná souvislost, je na tuto skutečnost upozorněno. Nicméně v důsledku toho, že data této skupiny nejsou reprezentativní, lze zjištěné statisticky významné souvislosti interpretovat pouze jako tendence.

Výzkumná metoda

Výzkum byl koncipován jako sociologický s využitím otázek předložených zadavatelem (autorkem příspěvku) a připomínkových kompetentními pracovníky organizátora výzkumu. Terénní šetření bylo provedeno *metodou standardizovaného řízeného rozhovoru* tazatele s respondentem.

Sběr dat byl proveden aktivem tazatelů agentury INRES. Byl zabezpečován 350 profesionálními tazateli v celé ČR. Optickou a logickou kontrolu, kódování a vkládání dat do počítače prováděli pracovníci agentury INRES, tabelování výsledků pracovníci Institutu pro studium zdraví a životního stylu, interpretaci výsledků autor otázek (a tohoto příspěvku).

Statistické zpracování dat bylo provedeno programem SASD 1.3.0 (statistická analýza sociálních dat). Zpracován byl 1. stupeň třídění a kontingenční tabulky vybraných ukazatelů 2. stupně třídění. Míra závislosti vybraných znaků byla stanovena na základě metody χ^2 a dalších testovacích kritérií, aplikovaných dle charakteru znaků. Na základě této analýzy byla provedena interpretace dat.

Odpovědi respondentů byly zachyceny písemnou formou. Odpovědní archy byly ověřeny v předvýzkumu. Každý arch vyplněný respondentem prošel důkladnou logickou a optickou kontrolou. Kontrolovány byly logické vazby a úplnost i věrohodnost vyplnění. Vyřazeny byly archy s nefunkčními logickými vazbami a neúplně vyplněné (zpravidla ty, u kterých respondent odmítl odpovídat na otázky a rozhodl se předčasně ukončit rozhovor a část archu tak zůstala nevyplněná). Tyto archy byly zahrnuty do kategorie „non-response“.

² Viz Věkové složení obyvatelstva České republiky v roce 2006. Stav k 31.12.2006. Praha: Český statistický úřad, 2007.

Mezi hodnocenými položkami byly časté spojitě odpovědi. Ty bylo potřeba transformovat tak, aby bylo možné hlavní výsledky přehledně shrnout. Spojité odpovědi respondentů byly transformovány na dílčí výroky a tím se změnil charakter znaků u transformovaných proměnných ze spojitých na kategoriální.

Harmonogram výzkumu

Projekt výzkumu byl zpracován v průběhu září – října 2007. Jeho oponování proběhlo počátkem listopadu 2007. Předvýzkum sloužící k ověření výzkumných technik a znění položených otázek byl realizován na výběrovém souboru 240 respondentů (občanů) v listopadu 2007. V tomto období proběhly rovněž instruktáže všech tazatelů.

Vlastní terénní šetření bylo uskutečněno v celé ČR na přelomu listopadu a prosince 2007. Shromáždění odpovědních archů, jejich optická a logická kontrola a vkládání dat do počítače proběhlo v prosinci 2007. Poté bylo uskutečněno vyvážení dat, jejich základní matematicko-statistická analýza, zpracování frekvenčních a vybraných kontingenčních tabulek a provedena základní interpretace dat včetně oponování signální zprávy zadavatelem.

Výsledky byly zadavatelem interpretovány na počátku roku 2008.

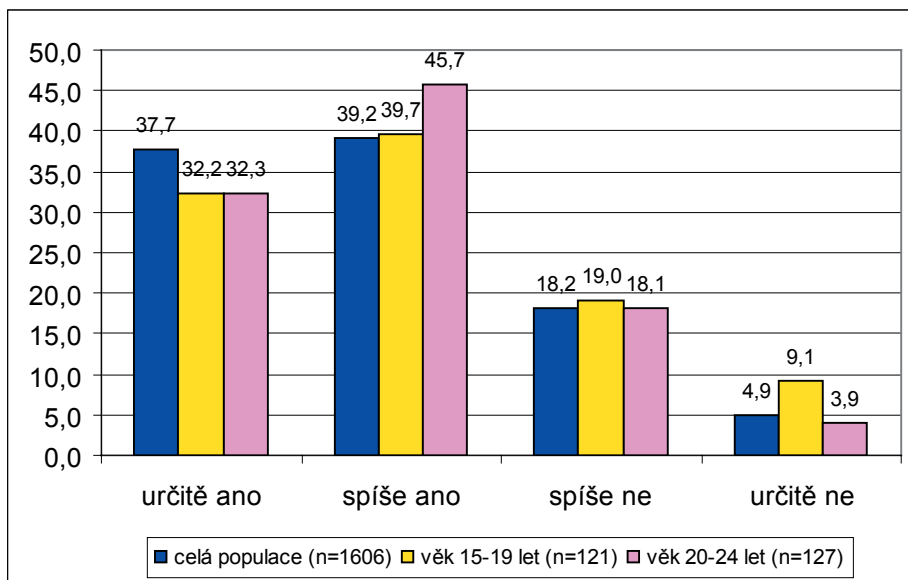
Výsledky

Spokojenost občanů ČR s úrovní tělesné výchovy během jejich povinné školní docházky

Názory občanů na tuto problematiku byly zjišťovány prostřednictvím otázky: *„Byl(a) jste spokojen(a) s úrovní tělesné výchovy během Vaší povinné školní docházky?“* Otázka byla formulována jako polootevřená. Respondenti měli možnost vybírat jednu ze standardní škály odpovědí *„určitě ano“*, *„spíše ano“*, *„spíše ne“* a *„určitě ne“*. U každé zvolené odpovědi měli navíc stručně uvést důvody své spokojenosti nebo nespokojenosti.

Více než tři čtvrtiny občanů České republiky (76,8 %) vyjádřilo větší či menší spokojenost s úrovní tělesné výchovy během jejich povinné školní docházky. Z nich je o své spokojenosti jednoznačně přesvědčeno 37,7 % (odpověď *„určitě ano“*), dalších 39,2 % se ke spokojenosti přiklání (odpověď *„spíše ano“*). Zbývající necelá čtvrtina respondentů (23,1 %) byla s úrovní tělesné výchovy během své povinné školní docházky spíše nebo určitě nespokojena. Jednoznačnou nespokojenost vyjádřilo necelých 5 % dotázaných.

Porovnáme-li názor celé populace s názorem respondentů ve věku 15–19 a 20–24 let (obr. 1), je u mladších občanů patrná menší jednoznačná spokojenost s úrovní tělesné výchovy (statisticky nevýznamný rozdíl) a větší jednoznačná nespokojenost s úrovní tělesné výchovy u skupiny respondentů ve věku 15–19 let (statisticky významný rozdíl $p = 0,05$). Věková skupina 20–24 let se nejvíce odlišuje od průměru v hodnocení *„spíše ano“*, avšak statisticky nevýznamně.

Obr. 1 Spokojenost občanů ČR s úrovní tělesné výchovy během povinné školní docházky (v %)

U celého souboru občanů České republiky tedy výrazně převládá spokojenost s úrovní tělesné výchovy během jejich povinné školní docházky. Modus má hodnotu 2 (spíše ano), medián rovněž 2, hodnota váženého aritmetického průměru je 1,904. Všechny střední hodnoty se pohybují v kladných polích škály, což znamená převažující spokojenost s úrovní tělesné výchovy.

Testování souvislostí mezi sociodemografickými znaky a spokojeností s úrovní tělesné výchovy během povinné školní docházky nevykazuje statisticky významné odchylky. Zjištěné statistické rozdíly nejsou nikterak silné a lze je interpretovat spíše jako tendence. Spokojenost s úrovní tělesné výchovy během povinné školní docházky není výrazněji podmíněna krajem, ve kterém respondent žije, ani jeho pohlavím, věkem, vzděláním, velikostí místa bydliště nebo povoláním.

Již bylo uvedeno, že otázka, zjišťující spokojenost s úrovní tělesné výchovy během povinné školní docházky, byla formulována jako polootevřená a respondenti měli možnost vlastními slovy vyjádřit důvody své spokojenosti nebo nespokojenosti s tělesnou výchovou. Jejich odpovědi byly podrobeny obsahové analýze a na jejím základě byla sestavena škála 9 základních skupin důvodů spokojenosti (společně pro odpovědi „určitě ano“ a „spíše ano“) a 9 základních skupin důvodů nespokojenosti s tělesnou výchovou během povinné školní docházky (společně pro odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“).

Důvody spokojenosti s úrovní tělesné výchovy během jejich povinné školní docházky

Celkem bylo uvedeno 1330 důvodů spokojenosti. Základní skupiny odpovědí, vyjadřujících důvody spokojenosti s tělesnou výchovou, jsou následující:

- 1) **Zájem o TV a záliba ve sportu** – zahrnuje odpovědi typu: sport mě baví, sport mám rád, jsem sportovní typ, mám ráda TV, miluji pohyb, mám radost z pohybu, jsem sportovně založen, sport je můj koníček, rád cvičím apod.
- 2) **Možnost odreagování, regenerace** – zde jsou obsaženy odpovědi typu: v TV byla legrace, zábava, odpočinek od učení, relaxace, vybití energie apod.
- 3) **Možnost aktivity, pohybu** – zde byly zahrnuty odpovědi typu: v TV jsme měli možnost protáhnout si tělo, hýbat se, vyvíjet různé pohybové aktivity, kompenzovat pohybem neustálé sedění v lavicích apod.
- 4) **Zdravý tělesný a duševní vývoj** – mezi důvody spokojenosti byly v tomto případě uváděny důvody typu: udržení kondice, zdravý vývoj, formování důležitých osobních vlastností, jako např. kázně, disciplíny, vztahu ke kolektivu, zbavení se obezity, osvojení si správného trávení volného času apod.
- 5) **Osobnost učitele** – v této skupině jsou zahrnuty důvody oblíbenosti TV díky osobnosti učitele, např. dobrý učitel, mladý, hezký, sympatický, rozumný, uznalý apod.
- 6) **Dobře pojatá TV** – do této skupiny jsou zařazeny odpovědi uvádějící jako hlavní důvod oblíbenosti dobře pojatou TV; jde o odpovědi typu: TV byla pestrá, zajímavá, různorodá, rozmanitá, dělali jsme různé druhy sportu, hráli jsme míčové hry, nikdy jsme se nenudili apod.
- 7) **Dobré podmínky a zázemí pro TV** – mezi tyto důvody oblíbenosti patří např. dobře vybavená tělocvična, bazén, kluziště, nové a moderní nářadí, výborné hřiště apod.
- 8) **Ostatní důvody** – jde o odpovědi, které nebylo možné zařadit do žádné z předcházejících kategorií, např. byli jsme dobrá parta, byli jsme stejně oblečení apod.
- 9) **Odpovědi typu nevím, nepamatuji se, důvod neuveden.**

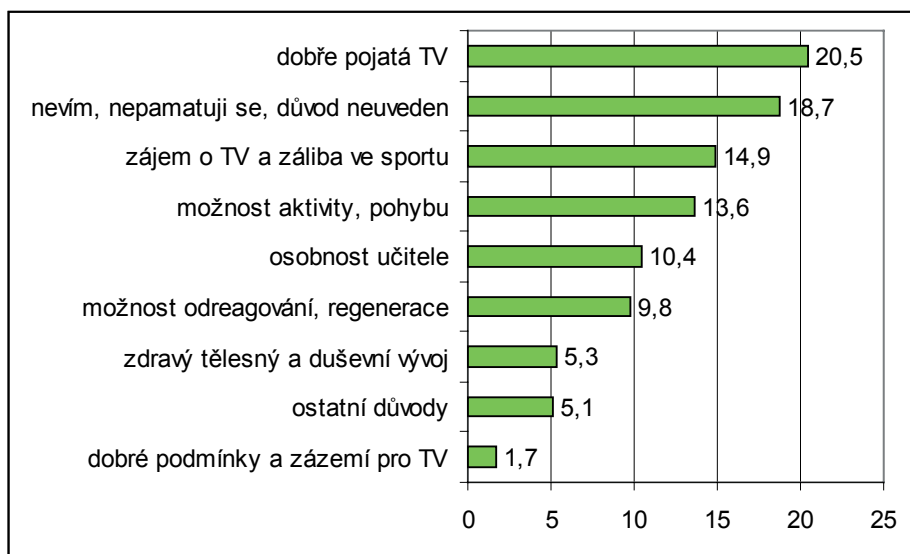
Nejčastěji uváděným důvodem spokojenosti s tělesnou výchovou bylo dobré pojetí tohoto předmětu v průběhu povinné školní docházky. Respondenti uváděli, že měli tělesnou výchovu rádi proto, že byla zajímavá, pestrá, různorodá, seznámili se v ní s řadou nejrůznějších sportů, hráli nejrůznější hry. Důvody tohoto typu tvoří jednu pětinu všech důvodů, pro které byla tělesná výchova oblíbená.

Poměrně rozšířeným důvodem spokojenosti s tělesnou výchovou je skutečnost, že nositel tohoto názoru má sport nebo pohyb rád, má v něm zálibu, je to jeho koníček. Tyto důvody se podílejí na spokojenosti z 15 % a necelých 14 % důvodů spočívá v možnosti pohybu a aktivity. Mezi důvody oblíbenosti je také výrazněji zastoupen dobrý učitel, který je důležitým motivujícím činitelem oblíbenosti, dále možnost odreagování, regenerace a zábavy (v obou případech tvoří tyto důvody jednu desetinu celkového počtu).

Naopak méně významnou roli hraje fakt, že tělesná výchova přispívá ke zdravému tělesnému a duševnímu vývoji. Rovněž materiálně technické zabezpečení tělesné výchovy není považováno za významné. Znamená to, že moderní tělocvična se špičkovým vybavením není zdaleka zárukou toho, že tělesná výchova bude mezi žáky oblíbená.

beny. Mnohem důležitější je to, jak bude pojata výuka a zda bude pro žáky zajímavá a přitažlivá.

V necelé jedné pětině případů nebyl důvod oblíbenosti tělesné výchovy uveden především proto, že si na ně již respondenti nepamatovali. Analýzu souvislostí nebylo v tomto případě možné uskutečnit vzhledem k malému počtu případů v jednotlivých polích kontingenčních tabulek.

Obr. 2 Důvody spokojenosti s tělesnou výchovou během povinné školní docházky (v %; n = 1330)

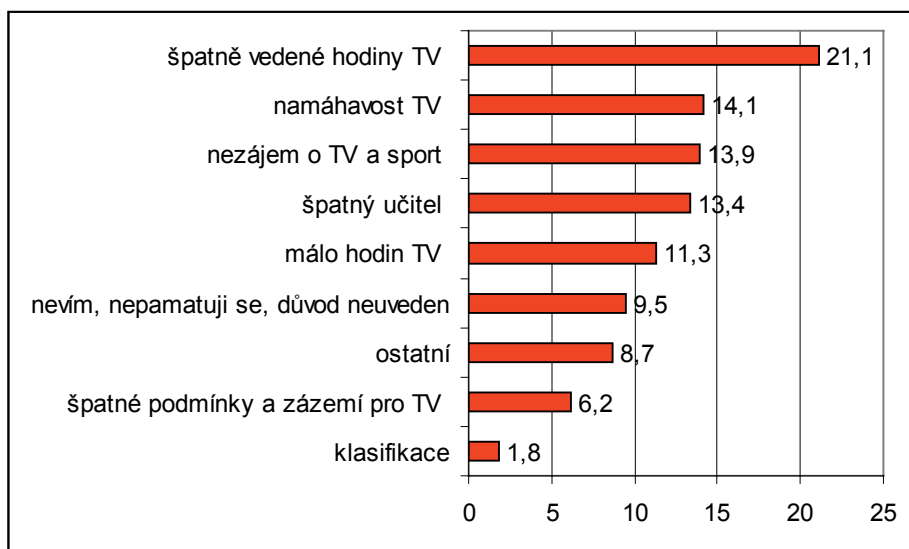
Důvody nespokojenosti s úrovní tělesné výchovy během jejich povinné školní docházky

Celkem bylo uvedeno 389 důvodů nespokojenosti. Tyto důvody byly rovněž podrobeny obsahové analýze. Na jejím základě byly vytvořeny následující skupiny důvodů nespokojenosti:

- 1) *Nezájem o TV a sport* – do této skupiny byly zařazeny odpovědi typu: sport mne nezajímá, nejsem sportovní typ, TV mne nebavila, cvičím nerad apod.
- 2) *Namáhavost TV* – zde jsou umístěny odpovědi, dle kterých je důvodem nespokojenosti s TV její přílišná namáhavost.
- 3) *Málo hodin TV* – respondenti v této skupině byli s TV nespokojeni proto, že jí bylo málo, často byla nahrazována jinými předměty, ve škole byla opomíjena apod.
- 4) *Klasifikace* – pro respondenty této skupiny spočívala základní příčina jejich nespokojenosti ve způsobu hodnocení TV (často z ní mívali špatnou známku).
- 5) *Špatný učitel* – respondenti této skupiny na TV zanevřeli vinou špatného učitele, který jim tento předmět znechtivil.
- 6) *Špatně vedené hodiny TV* – v tomto případě spočívá hlavní příčina nespokojenosti v nesprávně vedených hodinách TV; ty byly nudné, nezajímavé, monotónní, nepestřé, stereotypní, dělaly se stále stejné činnosti apod.

- 7) **Špatné podmínky a zázemí pro TV** – příčina nespokojenosti v tomto případě spočívá v neexistenci hřiště, tělocvičny, zastaralém nářadí, chybějících pomůckách apod.
- 8) **Ostatní** – jde o zbyvajících důvody nespokojenosti, např. nutnost nosit cvičební úbor.
- 9) **Odpovědi typu nevím, nepamatuji se, důvod neuveden.**

Nejvíce uváděným důvodem nespokojenosti s úrovní tělesné výchovy v průběhu povinné školní docházky jsou špatně vedené vyučovací hodiny. Tento důvod je uváděn ve více než jedné pětině případů (21,1 %). Dle těchto odpovědí byla tělesná výchova nezajímavá, nudná, nepestrá, fádni, jednostranně zaměřená apod. Další skupinu důvodů, které jsou zastoupeny téměř stejným podílem, tvoří nezáměr o tělesnou výchovu a sport a nechuť k němu, dále přílišná namáhavost tělesné výchovy, která byla nad síly respondentů, a konečně špatný učitel. Uvedené příčiny patří mezi hlavní faktory nespokojenosti s tělesnou výchovou.

Obr. 3 Důvody nespokojenosti s tělesnou výchovou během povinné školní docházky (v %; n = 389)

Hlavní klady v současné úrovni tělesné výchovy na českých základních školách

Problematika tělesné výchovy na základních školách v České republice byla zkoumána i z jiného úhlu pohledu. Bylo zjišťováno, v čem spočívají dle občanů ČR hlavní klady tělesné výchovy na základních školách.

Aby bylo možné mínění veřejnosti o této problematice co nejpřesněji vystihnout, byla zvolena otevřená otázka: „*V čem dle Vašeho názoru spočívají hlavní klady v současné úrovni tělesné výchovy na základních školách?*“

Respondentům nebyly nabídnuty žádné možnosti odpovědi a byli vyzváni, aby vlastními slovy vyjádřili to, co považují za hlavní klad. Všechny získané odpovědi byly podrobeny obsahové analýze a poté byla provedena jejich kategorizace do následujících základních skupin:

- 1) **Podpora pohybové aktivity** – odpovědi typu: umožňuje pohyb, přispívá k rozmanitosti činností ve škole, nutí děti k aktivitě, omezuje pasivitu dětí, je protíváhou jejich vysedávání v lavicích či u počítačů, umožňuje dětem se zabavit, zahrát si, odpočinout od přemýšlení, odreagovat se, relaxovat, vybit aktivitu apod.
- 2) **Podpora zdraví** – odpovědi typu: je prevencí zdraví škodlivých jevů, obezity, vytváří lepší tělesnou kondici, umožňuje zdravý tělesný vývoj, zdravý růst, zlepšuje motoriku apod.
- 3) **Formování žádoucích osobních vlastností a účelného trávení volného času** – odpovědi typu: vychovává k disciplíně, důslednosti, kázni, vede k získávání základních dovedností, formuje vztahy ke kolektivu, vede k účelnému využívání volného času, dává mu rozumnou náplň, odvádí od drog, krádeží apod.
- 4) **Větší rozmanitost TV** – odpovědi typu: je rozmanitější než dříve, nabízí více druhů pohybových aktivit, různé sporty, plavání, lyžařské výcviky, různé sportovní kurzy, aerobik, cvičení v přírodě, netradiční sporty apod.
- 5) **Lepší vybavenost tělocvičen a sportovišť** – odpovědi typu: více tělocvičen, hřišť, jejich lepší kvalita, více sportovního nářadí, pomůcek, posiloven, bazénů, kluzišť apod.
- 6) **Kvalitnější učitelé TV** – odpovědi typu: lepší přístup pedagogů, jejich větší kvalifikovanost, lepší připravenost, modernější metody výuky, schopnost lépe motivovat žáky apod.
- 7) **Ostatní** – odpovědi typu: nemusí nosit trenýrky a tílko, je modernější doba, lepší spolupráce žáka a učitele apod.
- 8) **Žádné klady** – odpovědi typu: úroveň je horší, nevidím žádná pozitiva, nestojí to za nic apod.
- 9) **Neví** – odpovědi typu: nemám dostatek informací, nemám potřebné znalosti apod.

Vlastní kódování odpovědi a jejich přiřazování do skupin prováděl jediný odborník, neboť v řadě případů bylo nutno rozhodnout nejen logicky, ale i intuitivně. V případě angažování více odborníků hrozilo nebezpečí aplikace rozdílných přístupů a tím i rozdílného přidělení stejného typu odpovědi do různých skupin.

Téměř polovina respondentů (47,6 %) nebyla schopna definovat klady v současné úrovni tělesné výchovy na základních školách a zvolila odpověď „nevím“. Tato skupina zpravidla nemá děti školou povinné a s tělesnou výchovou na základních školách nepřichází do styku přímo ani zprostředkovaně (tj. prostřednictvím sdělovacích prostředků, rodinných příslušníků či známých), proto není schopna na otázku kvalifikovaně odpovědět.

Více než jedna pětina dotázaných považuje za hlavní klad tělesné výchovy na základních školách skutečnost, že podporuje pohybovou aktivitu dětí, je protíváhou jejich vysedávání ve školních lavicích či u počítačů, umožňuje dětem se zabavit, relaxovat, aktivně si odpočinout. Porovnání v této kategorii s názory mládeže ve věku 15–19 let vykazuje statisticky významný rozdíl ($p = 0,05$). Pohybovou aktivitu považuje za hlavní klad téměř 28 % respondentů zastupujících mládež.

Další skupina respondentů (10 % celé populace, 13 % mladých občanů) považuje za hlavní klad skutečnost, že současná tělesná výchova na základních školách je více rozmanitá, nabízí více druhů pohybových aktivit, více sportů včetně těch netradičních. Téměř stejně početná skupina populace (10,5 %) i mladších občanů (12,4 %; 13,0 %) spatřuje hlavní klad v lepší vybavenosti tělocvičen. Ostatní typy odpovědí jsou zastoupeny méně a jejich podíl se pohybuje v rozmezí od 3 do 7 %. Statistickou významnost rozdílů ($p = 0,05$) vykazuje pouze porovnání odpovědí celé populace a mládeže ve věku 15–19 let v kategorii 6: kvalitnější učitelé tělesné výchovy (4,1 % a 7,3 %).

Z analýz uskutečněných na základě druhého stupně třídění déle vyplývá, že odpověď „nevím“ častěji volí muži (platí pro hladinu $\alpha = 0,001$). Zcela prokazatelně bylo zjištěno, že o úrovni tělesné výchovy na základních školách mají nejméně informací starší věkové skupiny (občané nad 55 let častěji než ostatní volí odpověď „nevím“), zatímco mladší ročníky do 34 let tuto odpověď volí významně méně (u mládeže do 19 let jen 23,4 %). Z hlediska vzdělání jsou nejméně informováni občané uvádějící, že jsou vyučeni. Věk působí i prostřednictvím rodinného stavu, neboť odpověď „nevím“ výrazně častěji volí ženatí (vdané) a především ovdovělí, zatímco svobodní tuto odpověď volí výrazně méně a přisuzují tělesné výchově některý z uvedených kladů.

Hlavní nedostatky v současné úrovni tělesné výchovy na českých základních školách

Vedle kladů byly v rámci výzkumu zjišťovány i nedostatky, které si občané České republiky spojují se současnou úrovní tělesné výchovy. Přesné znění otázky zjišťující tuto okolnost bylo následující: „*V čem dle Vašeho názoru spočívají hlavní nedostatky v současné úrovni tělesné výchovy na základních školách?*“

Podobně jako v případě identifikace kladů i zde byla zvolena otevřená otázka bez definované škály možných odpovědí. Proto byla provedena obsahová analýza všech vyjádření občanů k této problematice a na jejím základě stanoveny kategorie, do kterých byly následně jednotlivé odpovědi začleněny. Výčet kategorií, týkající se hlavních nedostatků v současné úrovni tělesné výchovy na základních školách, je následující:

- 1) **Nedostatečný rozsah TV** – odpovědi typu: hodin TV je málo, nestačí jen 2x týdně, je potřebné zvýšit počet hodin TV apod.
- 2) **Nedostatky v obsahu TV** – odpovědi typu: TV je jednotvárná, má špatný obsah, je málo gymnastiky, atletiky, plavání, TV je nezajímavá, hrají se stále tytéž hry, je málo kreativních a nových nápadů apod.
- 3) **Nedostatečná úroveň učitelů TV** – odpovědi typu: učitelé nejsou dostatečně kvalifikovaní, jsou neprofesionální, nevěnují se dětem, nedokáží je motivovat, zaujmout, jsou nedůslední, dobrých učitelů je málo apod.
- 4) **Špatný přístup dětí k TV** – odpovědi typu: děti jsou líné, pohodlné, nemají o TV zájem, vyhýbají se jí, jsou pasivní, neposlouchají učitele, nemají k nim respekt, mají k TV negativní přístup apod.
- 5) **Nedostatečné materiálně technické zabezpečení** – odpovědi typu: málo tělocvičen, hřišť, sportovišť, málo sportovních pomůcek, jejich zastaralost, nekvalitní vybavení apod.

- 6) **Velká finanční náročnost** – odpovědi typu: drahé dresy, sportovní úbory, pomůcky, sportovní kurzy, drahý lyžařský výcvik apod.
- 7) **Ostatní nedostatky** – odpovědi typu: hlavním nedostatkem je ministr školství, malá podpora rodin, špatné ovzduší velkých měst apod.
- 8) **Žádné nedostatky** – odpovědi typu: vše je pořádku, úroveň tělesné výchovy je vysoká, žádné nedostatky nevidím apod.
- 9) **Neví** – odpovědi typu: nemám informace, nechodím do školy, nemám školou povinné děti apod.

Více než polovina respondentů (53,1 %) nebyla schopna uvést nedostatky v současné úrovni tělesné výchovy na základních školách. Tito respondenti zvolili odpověď „nevím“, event. „nemohu posoudit“, „nemám dostatek informací“. Podobně jako v případě kladů jde především o občany, kteří nemají přímé ani zprostředkované informace o této oblasti. Jejich bližší charakteristika bude podána v souvislosti s analýzou provedenou na základě druhého stupně třídění.

Pokud občané uvádějí nedostatky v tělesné výchově na základních školách, spatřují je především ve špatném přístupu dětí k tělesné výchově (12,8 %), v nízkém počtu hodin tělesné výchovy (12,0 %), ve špatné úrovni učitelů tělesné výchovy (9,5 %), případně v nedostatecích týkajících se obsahu tělesné výchovy (7,2 %). Ostatní nedostatky jsou uvedeny méně a jejich výskyt se pohybuje do 5 %.

Mladší populace ve věku 15–19 let se v odpovědích statisticky významně odlišuje od celého souboru populace v následujících kategoriích: nedostatky v obsahu TV (12,0 % mládeže; $p = 0,05$), nedostatečná úroveň učitelů TV (13,5 % mládeže; $p = 0,05$) a neví (36,1 % mládeže; $p = 0,01$).

Populace ve věku 20–24 let se statisticky významně odlišuje od celého souboru populace v kategoriích nedostatečná úroveň učitelů TV (16,7 %; $p = 0,01$) v kategorii ostatní nedostatky (8,3 %, $p = 0,01$) a v kategorii neví (31,9 %, $p = 0,01$).

Další analýzy realizované na základě druhého stupně třídění signalizují podobné souvislosti, jaké byly zjištěny v případě kladů. Platí, že čím vyšší je věk respondenta, tím častěji volí odpověď „nevím“, zatímco nejmladší věkové kategorie tuto odpověď volí výrazně méně. Věk zprostředkovaně působí i prostřednictvím dalších sociodemografických znaků. Odpověď „nevím“ významně častěji volí ovdovělí, žijící osaměle, důchodci, osoby s nejnižším čistým měsíčním příjmem domácnosti. Podobně jako v případě kladů volí odpověď „nevím“ častěji muži a respondenti, kteří z hlediska vzdělání uvedli, že jsou vyučeni. Studenti častěji než ostatní vidí nedostatky v obsahu hodin tělesné výchovy a osobnosti učitele. Špatného učitele jako hlavní příčinu nedostatků rovněž častěji uvádějí ženy.

Závěr

Autorům není známo, že by bylo v České republice již dříve uskutečněno obdobné sociologické šetření zaměřené na tělesnou výchovu. Získané poznatky proto považujeme za pilotní a deskriptivní. Jejich vyhodnocení může přispět k lepšímu poznání tělesné výchovy a může být východiskem k dalšímu zlepšování realizační úrovně školní tělesné výchovy.

Závěrem je možné shrnout způsobem odpovědět na výzkumné otázky:

Více než tři čtvrtiny respondentů byly s **úrovní tělesné výchovy v období své školní docházky** určitě nebo spíše spokojeny, u necelé jedné čtvrtiny občanů převládá spíše nebo určitě nespokojenost. Sledované sociodemografické znaky (pohlaví, vzdělání, místo bydliště aj.) nemají na spokojenost s úrovní tělesné výchovy významnější vliv. Výjimkou je věk respondentů, kdy nejmladší skupina ve věku 15–19 let je statisticky významněji nespokojena s úrovní absolvované tělesné výchovy než ostatní zástupci populace.

Spokojenost s úrovní tělesné výchovy nejvíce ovlivňuje způsob, jakým je obor vyučován, dále vztah respondenta ke sportu a k tělesné výchově obecně, vztah k pohybové aktivitě a k osobnosti učitele tělesné výchovy. Naopak nejdůležitějším důvodem **nespokojenosti** je špatné pojetí tohoto předmětu, negativní vztah respondentů ke sportu a tělesné výchově, přílišná tělesná namáhavost tohoto předmětu a negativně vnímaná osobnost učitele.

Přibližně polovina občanů České republiky není schopna vymezit **klady a nedostatky v současné úrovni tělesné výchovy** na základních školách. Pokud občané klady uvedou, vidí je v podpoře pohybové aktivity, ve větší rozmanitosti obsahu a ve zlepšujícím se vybavení tělocvičen a sportovišť. Nedostatky spatřují především ve špatném přístupu dětí k tělesné výchově, v malém počtu hodin tohoto předmětu, v nedostatečné úrovni učitelů a v problematické náplni hodin tělesné výchovy. Platí, že čím vyšší je věk občanů, tím méně jsou schopni nedostatky v současné úrovni tělesné výchovy na základních školách vymezit. Věk působí zprostředkovaně i v rámci jiných sociodemografických znaků, takže odpověď „nevím“ volí v této souvislosti častěji ovdovělí, důchodci, osoby žijící osamocně v domácnosti a osoby s nejnižším čistým měsíčním příjmem v domácnosti.

Podnětem k hlubšímu zkoumání tělesné výchovy jsou názory relativně čerstvých absolventů základních škol. Spíše nespokojeno nebo zcela nespokojeno s úrovní tělesné výchovy během povinné školní docházky je 28,1 % mládeže ve věku 15–19 let. Nejčastější příčiny jsou dle respondentů špatně vedené hodiny tělesné výchovy (nudné, nezajímavé, monotónní, nepestré, stereotypní apod.) a špatní učitelé, kteří svým přístupem tělesnou výchovu žákům znechutili.

Z výzkumu neplyne, že by si česká populace byla vědoma **koncepční změny ve vzdělávacím obsahu tělesné výchovy**. Zjištěné názorové tendence vykazují stálost v čase. Větší nespokojenost mladší populace s úrovní současné tělesné výchovy nelze dle získaných odpovědí spojovat s pozměněným vzdělávacím obsahem tělesné výchovy, ale spíše s osobností učitele, se způsobem vedení vyučovacích hodin, s jejich obsahem apod.

Tyto poznatky ale bude nutné hlouběji zkoumat a event. nedostatky ve výuce tělesné výchovy konkrétněji vymezit.

THE CZECH PUBLIC OPINIONS ON PHYSICAL EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL

Abstract: The contribution acquaints us with the Czech public opinions on physical education in primary school. The results were obtained on the basis of representative sociological research related to problems of health and healthy lifestyle. The author of the contribution participate in the research under the terms of the research plan School and Health for 21st Century. The research was carried out in cooperation with

Medical Information Centre and INRES agency. The number of 1606 citizens of the Czech Republic over 15 years took part in the research. From the point of view of age, gender and the Czech Republic regions, this group was a representative one. The results helped to identify the main reasons for satisfaction or dissatisfaction of the Czech public with physical education in primary school. The crucial reasons for satisfaction as well as dissatisfaction are lesson content and teacher personality. The obtained information gives a number of concrete motivations for improving the quality of educational course of study Man and Health. It shows the part of physical education realm to which should we aim our attention.

Keywords: physical education, health education, primary school, schooling